

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

THE CONCEPT AND CONTENT OF THE SYSTEM OF ENSURING STATE SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Онiщик Ю.В., д.ю.н., професор,
завiдувач кафедри приватного та публiчного права
Київський національний університет технологій та дизайну

Коваль О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри приватного та публiчного права
Київський національний університет технологій та дизайну

Стаття присвячена дослідженню питань формування ефективної системи забезпечення державної безпеки України. Наголошено, що адже від ефективності функціонування інституційної системи залежить виживання держави і ствердження державної ідентичності, захист життєво важливих державних інтересів України.

У статті проаналізовано поняття державної безпеки та її складових у сучасному законодавстві та науковій літературі; визначено структуру системи забезпечення державної безпеки, її функції та завдання; запропоновано можливі шляхи вдосконалення системи державної безпеки з урахуванням триваючої неефективності міжнародних безпекових інституцій в припиненні російсько-української війни та встановленні гарантованого справедливого миру та міжнародного порядку, заснованого на міжнародному праві.

Виділено аспекти, що охоплюють державну безпеку: політичний, економічний, інформаційний, кібернетичний, інфраструктурний, соціальний, воєнний та безпековий. Надано конкретну релевантну нинішньому часу детальну характеристик кожного з них. Доведено, що державна безпека не охоплюється лише діяльністю СБУ і не є специфічним видом безпекової політики. Наголошено, що формування ефективної системи забезпечення державної безпеки сприятиме творенню державної ідентичності, збереженню державності, формуванню умови для реалізації міжнародно-правової суб'єктності України.

Аргументовано, що в умовах російсько-української війни державна безпека України набуває особливої значущості, оскільки ворог не лише веде військові дії, але й використовує гібридні методи, такі як інформаційні атаки, економічний тиск, внутрішню дестабілізацію, кібератаки, деінфраструктуризацію, а також геноцидні війни.

Подано аргументи щодо формування стратегічного наративу виграшу України та програшу РФ, доведено необхідність активної зовнішньополітичної діяльності і також активізації наукових досліджень щодо розвитку випереджуючої (стратегічної) правотворчості.

Встановлено реалії державної безпеки: перехід від реактивної до проактивної стратегії безпеки, розширення міжнародної співпраці у перемозі над Росією, посилення кібербезпеки, виокремлення окремого виду інфраструктурної безпеки, активна боротьба із суб'єктами та силами, що становлять зовнішні загрози. Надано характеристику кожній з них.

Висновується, що поза контекстом реалізації державної безпеки національна безпека не існує. Державна безпека виступає центральним елементом національної безпеки України, а її ефективне забезпечення є ключовою умовою збереження державності в умовах війни та відновлення та розвитку повоєнної України.

Ключові слова: державна безпека, система державної безпеки, російсько-українська війна, геноцидна війна Путіна, система забезпечення державної безпеки, суб'єкти забезпечення державної безпеки, безпекова політика, правове регулювання державної безпеки, державні інтереси, правове безпека інституційної системи.

The article is devoted to the study of issues related to the formation of an effective system of ensuring the state security of Ukraine. It is emphasized that the survival of the State and the affirmation of the State identity, and the protection of vital State interests of Ukraine depend on the efficiency of the institutional system.

The article analyzes the concept of state security and its components in modern legislation and scientific literature; defines the structure of the system of ensuring state security, its functions and tasks; suggests possible ways to improve the state security system, taking into account the continuing ineffectiveness of international security institutions in ending the Russian-Ukrainian war and establishing a guaranteed just peace and international order based on international law.

The author identifies the aspects that cover state security: political, economic, information, cyber, infrastructure, social, military and security. The author provides a specific and relevant description of each of them. It is proved that state security is not covered only by the activities of the SSU and is not a specific type of security policy. It is emphasized that the formation of an effective system of ensuring state security will contribute to the creation of the state identity, preservation of statehood, and will create conditions for the realization of Ukraine's international legal subjectivity.

It is argued that in the context of the Russian-Ukrainian war, Ukraine's state security is of particular importance, since the enemy not only conducts military operations but also uses hybrid methods, such as information attacks, economic pressure, internal destabilization, cyber attacks, deinfrastructureization, and genocidal wars.

The author presents arguments for the formation of a strategic narrative of Ukraine's victory and Russia's loss, proves the need for active foreign policy activities and intensification of scientific research on the development of anticipatory (strategic) lawmaking.

The author identifies the realities of state security: transition from a reactive to a proactive security strategy, expansion of international cooperation in defeating Russia, strengthening cybersecurity, allocation of a separate type of infrastructure security, and active struggle against the actors and forces posing external threats. Each of them is characterized.

It is concluded that national security does not exist outside the context of the implementation of state security. State security is a central element of Ukraine's national security, and its effective provision is a key condition for preserving the statehood in times of war and for the restoration and development of post-war Ukraine.

Key words: state security, system of state security, Russian-Ukrainian war, Putin's genocidal war, system of ensuring state security, subjects of ensuring state security, security policy, legal regulation of state security, state interests, legal security of the institutional system.

Актуальність дослідження. Забезпечення державної безпеки стає ключовим завданням будь-якої суверенної держави, особливо в умовах військової агресії. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та досягла повно-

масштабного рівня у 2022 році, загострила проблеми захисту державного суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу України – збереження державності в цілому. У зв'язку з цим питання формування

ефективної системи забезпечення державної безпеки набуло критичного значення, адже від ефективності функціонування інституційної системи залежить виживання держави і ствердження державної ідентичності, захист життєво важливих національних інтересів України.

Відтак, державна безпека охоплює комплекс заходів, спрямованих на захист державних інтересів, політичної стабільності, економічної та інфраструктурної стійкості, інформаційної безпеки та правопорядку. В умовах збройної агресії система забезпечення державної безпеки повинна оперативно реагувати на нові виклики, такі як гібридні загрози [1-3], інформаційні атаки, кібершпигунство, внутрішні диверсії та терористичні акти, колабораційна діяльність.

Метою цього дослідження є аналіз концепції системи забезпечення державної безпеки в контексті російсько-української війни та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення. Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

1) проаналізувати поняття державної безпеки та її складових у сучасному законодавстві та науковій літературі;

2) визначити структуру системи забезпечення державної безпеки, її функції та завдання;

3) запропонувати можливі шляхи вдосконалення системи державної безпеки з урахуванням сучасних викликів.

Дослідження базується на міждисциплінарному підході, що охоплює комплексний аналіз правових, політичних, соціальних та військових аспектів державної безпеки. Основними методами, якими послуговуються автори цього дослідження виступають:

- *доктринальний аналіз чинного законодавства* – вивчення українського законодавства, міжнародних угод та актів стратегічної правотворчості;

- *компаративний аналіз* – співставлення підходів до забезпечення державної безпеки в різних країнах, а також до легітимації функціонування системи забезпечення державної безпеки та окремих її складників;

- *системний підхід* – розгляд державної безпеки як комплексного явища, що включає різні рівні та елементи, пов'язані між собою, а також безпосередньо зв'язки між ними;

- *метод контент-аналізу* – аналіз наукових публікацій, експертних звітів та медійних матеріалів.

Легальна дефініція поняття „державна безпека” в чинній Стратегії забезпечення державної безпеки України від 16 лютого 2022 року не надається, водночас даються визначення іншим поняттям. Синтезуючи дані поняття формулюємо визначення поняття **державна безпека** – це стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих державних інтересів від реальних і потенційних загроз Україні [4]. Пропоноване нами визначення є релевантним контексті рамкової Стратегії і відповідає змісту процесів забезпечення державної безпеки на відміну від легальної дефініції, що міститься в Законі України „Про національну безпеку України”, де поняття державної безпеки визначається через національні а недержавні інтереси, а також єдиною ознакою що різнить дефініції „національна безпека” та „державна” є обмеження загрозами невоєнного характеру. Цей підхід зазнав доволі суттєвої та обґрунтованої наукової критики, тому в своєму дослідженні лише констатуємо на цей факт, не дублюючи вже існуючих критичних підходів щодо дефініції „державна безпека” в цитованому вище законі.

У науковій літературі здебільшого представлено підхід, відповідно до якого державна безпека інтерпретується складовою національної і звужується: 1) в *об'єктному плані*: державним суверенітетом [5], територіальної цілісності, конституційним ладом і недоторканністю державних кордонів [6]; 2) в *суб'єктному плані* – діяльністю

СБУ; 3) в *змістовному плані* – контррозвідувальною діяльністю [7-11].

Реалі російсько-української війни дають змогу констатувати: цей підхід виявився помилковим.

Цей стан захищеності як ключовий стан на досягнення якого спрямовуються процеси забезпечення державної безпеки, досягається завдяки скоординованій діяльності державних органів, спеціальних служб, правоохоронних органів та громадянського суспільства [12].

Разом усі названі суб'єкти складають підсистему суб'єктів забезпечення державної безпеки.

Згідно з проведеним аналізом безпекового середовища [13], а також відповідних фахових наукових джерел, державна безпека на сучасному етапі охоплює такі аспекти:

1) *політична безпека (внутрішньополітична і зовнішньополітична)* [14; 15]:

- створення дієвих механізмів захисту прав громадян України в світі, в тому числі українських біженців;

- формування реальних спроможностей щодо усунення спроб втручання у внутрішні справи України, нав'язування чужих алгоритмів управління, що не відповідають державним інтересам;

- ініціювання формування нових систем регіональної безпеки з подальшим входженням до них на правах держави-засновниці;

- мінімізація політичного екстремізму та тероризму у повоєнній Україні, підтримка соціальної стабільності [16];

- подолання корупції як необхідний чинник залучення прямих іноземних інвестицій для розбудови повоєнної України;

- унеможливлення розбалансування партнерських відносин та коаліції охочих на користь України;

- денонсація Будапештського меморандуму, як такого що не відповідає державним інтересам України;

- проведення активних заходів проти керівництва Угорщини з метою нейтралізації антиукраїнської позиції та унеможливлення блокування військової допомоги ЄС для України;

- реалізація державної політики стратегічних комунікацій з метою набуття Україною повноправного членства в ЄС [17; 18];

2) *економічна безпека*:

- недопущення незаконного використання прямих іноземних інвестицій, іноземної допомоги і державних ресурсів всупереч стратегічним державним інтересам;

- активне сприяння у конфіскації російських активів на користь України;

- підвищення діяльності АРМА в державних інтересах, активізація розшуку та повернення активів з-за кордону і інвестування їх в українську економіку;

- тотальний контроль, в тому числі із залученням міжнародних аудиторських компаній за експортно-імпоротною діяльністю, спрямованою на розвиток об'єктів стратегічної інфраструктури, а також побудови сучасного вітчизняного ОПК як рушій відновлення та розвитку економіки повоєнної України;

- унеможливлення неконтрольованого впливу стратегічних ресурсів держави;

- забезпечення адаптивності та стійкості національної фінансово-економічної системи, збереження гривні як платіжного засобу незалежно від набуття повноправного членства в ЄС;

3) *воєнна безпека*:

- створення ефективних, системних, в тому числі міжнародних механізмів щодо перемоги України та програву Росії, руйнування політичного режиму в РФ, демонтаж злочинного політичного режиму а також демілітаризація злочинної організації, яка становить небезпеку всьому світу та наражає його на третю світову війну;

- проведення комплексних активних заходів щодо запобігання можливій агресії з боку РФ або її частин після

розпаду політичного режиму та набуття незалежності суб'єктами федерації;

- унеможливлення порушень державного кордону і територіальної цілісності України, засад державності України;

- формування космічних військ та усілякий розвиток сил безпілотних систем, перший в світі рід Сил, що використовує в своїй бойовій роботі повітряні, морські надводні і підводні, наземні безпілотні та роботизовані системи [19];

- формування сил штучного інтелекту, які мають використовувати в своїй бойовій роботі кібернетичні, повітряні, морські надводні і підводні, наземні системи штучного інтелекту;

- підтримка високого рівня обороноздатності держави, в тому числі і через отримання ліцензій на виробництво найсучасніших систем ППО, в тому числі власних систем ППО стратегічного рівня;

- відновлення виробництва ядерної зброї і формування українських сил ядерного стримування як складника загальноєвропейських сил ядерного стримування;

4) *кібербезпека, інформаційна та інфраструктурна безпека* [20-24]:

- вжиття комплексних заходів щодо убезпечення власного кібернетичного простору, унеможливлення його використання всупереч державним інтересам;

- формування стратегічного аналітичного наративу: „українці – жертва російської агресії”, „росіяни – агресори”; „перемога України зумовлена програвом Росії” тощо [25; 26];

- виявлення та усунення причин та умов, інших детермінант кібернетичної дискримінації України;

- реалізація концепції стратегічних комунікацій в кібернетичному просторі;

- формування умов для проведення активних заходів у кіберпросторі проти інших держав із метою реалізації державних інтересів України, унеможливлення реалізації гібридних загроз;

- усунення негативних чинників порушення інформаційного простору, інформаційної експансії з боку інших держав;

- розробка і впровадження необхідних засобів та режимів отримання, зберігання, поширення і використання суспільно значущої інформації, створення розвиненої та стійкої, адаптивної інформаційної та кібернетичної інфраструктури в тому числі із залученням алгоритмів штучного інтелекту;

- розбудова державної інфраструктури мобільного зв'язку;

- надійний захист стратегічних ресурсів держави, а також об'єктів стратегічної інфраструктури від ворожих впливів будь-якого рівня;

5) *соціальна безпека* [27]:

- формування умов для розвитку середнього класу у повоєнній Україні;

- створення умов для вимушено переміщених осіб для їхнього розвитку на користь держави;

- розроблення інноваційних підходів до реальної державної ветеранської політики;

- формування сприятливих умов для повернення біженців в Україну, особливо молоді;

- унеможливлення розшарування суспільства за критеріями належності до військових чи цивільних, тих, хто „воював” і був „уклоністом”, збагатілих окремих співробітників сфери оборони та бійців, які повернулися з фронту, а також інших категорій;

- залучення ветеранів до відновлення економіки, національно-патріотичного виховання, використання їхнього фінансового потенціалу для розбудови економічної системи на засадах соціальної справедливості та розвитку стратегічної державності;

- запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування громадян;

- вжиття заходів щодо протидії кризовим демографічним процесам внаслідок суттєвого втрат чоловічого населення репродуктивного віку, а також міграції даної категорії населення за кордон;

- створення ефективної системи соціального захисту ветеранів, а також інших громадян України, охорони та відновлення їх фізичного, духовного та ментального здоров'я;

- стимулювання розвитку та забезпечення всебічного захисту освітнього та культурного національного потенціалу Української держави;

- забезпечення стійкого добробуту та гарантованого процвітання української нації.

Звичайно, нами, на основі аналізу доктринальних джерел, практики правозастосування було продемонстровано окремі, найбільш важливі складові державної безпеки. В умовах російсько-української війни державна безпека України набуває особливої значущості, оскільки ворог не лише веде військові дії, але й використовує гібридні методи, такі як інформаційні атаки, економічний тиск, внутрішню дестабілізацію та кібератаки. Більше того це не просто війна, це – за словами українського історика М. Дорошка – геноцидна війна [28; 29], адже злочинний московський режим на чолі із міжнародним злочинцем Путіним і надалі хоче винищити кожного українця, знищити Українську державу, українську мову, культуру, свідомість і українську національну ідентичність [30]. Тож, це і є геноцидна війна Путіна проти України.

У контексті російсько-української війни пріоритетним стає забезпечення саме державної безпеки, оскільки від її стану залежить суверенітет і незалежність країни, здатність людини зберегти своє життя та здоров'я.

Основна постульована в більшості наукових публікацій відмінність між поняттями національної і державної безпеки полягає в тому, що **національна безпека** охоплює не лише питання державного суверенітету, але й соціальні, гуманітарні та екологічні аспекти. Натомість в рамках реалізації політики **державної безпеки** ці ж аспекти аналізуються лише крізь призму державно-владних інтересів, балансу інституційної системи і захисту об'єктів державної безпеки.

Відтак у сучасних умовах ефективна система державної безпеки не лише гармонійно поєднується із загальнодержавною системою національної безпеки, а становить її стрижень і каркас. Поза контекстом реалізації державної безпеки національна безпека не існує.

Російсько-українська війна спричинила активізацію **нових загроз для системи державної безпеки**, змусивши її адаптуватися до таких реалій:

- *перехід від реактивної до проактивної стратегії безпеки* – Українські сили безпеки та органи спеціального призначення із правоохоронними функціями змушені не лише реагувати на загрози, а й завчасно їх прогнозувати та активно нейтралізовувати [31];

- *розширення міжнародної співпраці у перемозі над Росією* – Україна активізувала співробітництво з НАТО, ЄС, США та іншими країнами для посилення обороноздатності, натомість дана співпраця носить не достатній характер для перемоги, саме тому формат даної співпраці має бути чітко скерований на чітку мету: перемогу України та програв Росії;

- *посилення кібербезпеки* – кібератаки стали одним із основних засобів ведення війни, що змушує державу вдосконалювати методи цифрового захисту;

- *виокремлення окремого виду інфраструктурної безпеки* – це виняткова складова державної безпеки, змислом якої виступає реалізації державної інфраструктурної політики і забезпечення умов для безперервного функціонування об'єктів стратегічної інфраструктури. На цей вид

безпеки вперше звернув увагу український вчений В. Ліпкан у відповідній фаховій монографії при докладному аналізові стратегії державної інфраструктурної політики [32-34].

- *активна боротьба із суб'єктами та силами, що становлять зовнішні загрози* – у воєнний час зростає окрім ризику внутрішніх диверсій, дестабілізаційних кампаній, що вимагає активної роботи спецслужб, окреме завдання полягає у проведенні активних заходів проти ворогів України за межами держави, на територіях інших держав з метою унеможливлення реалізації злочинних намірів і доведення до завершальної стадії небезпек державним інтересам України.

Україна наразі перебуває у стадії активного розроблення та впровадження нових механізмів забезпечення державної безпеки, що включають оновлення законодавчої бази, реформу сфери безпеки, покращення міжвідомчої координації та розширення міжнародної співпраці, державно-приватного партнерства [35] в контексті творення нової і головне – власної геостратегії [36].

Таким чином, **державна безпека виступає центральним елементом національної безпеки України, а її ефективне забезпечення є ключовою умовою збереження державності в умовах війни та відновлення та розвитку повосної України.**

Висновки

В умовах російсько-української війни система забезпечення державної безпеки повинна поєднувати організаційно-правові, військові, безпекові, соціально-економічні, інформаційні та кібернетичні, та адаптивні інфраструктурні механізми. Головним завданням залишається створення ефективної системи, що здатна завчасно ідентифікувати загрози, оперативно та проактивно реагувати на них, прогнозувати їх розвиток та мінімізувати потенційні ризики від їх реалізації.

Система забезпечення державної безпеки України є складною багаторівневою структурою, яка охоплює широкий спектр заходів із захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, політичної стабільності, економічного суверенітету та безпеки громадян. В умовах російсько-української війни її значення зросло в рази, що вимагає вдосконалення механізмів реагування на сучасні загрози.

Основні висновки дослідження полягають в наступному.

1. *Державна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки.* Її головними пріоритетами є збереження державного суверенітету, стабільності політичної системи, захист державних інститутів та стратегічних ресурсів.

2. *Головними загрозами державній безпеці України в умовах війни є:* збройна агресія та окупація територій; гібридні загрози (інформаційна війна, кібератаки, економічний, в тому числі санкційний та тарифний тиск); внутрішня дестабілізація (диверсії, корупція, терористична та диверсійна, колабораційна діяльність); зовнішнє політичне, економічне та інфраструктурне втручання.

3. *Система забезпечення державної безпеки виконує низку критично важливих функцій:* запобігання та нейтралізація загроз; захист об'єктів стратегічної інфраструктури; протидія тероризму, диверсіям, колабораціонізму і шпигунству; забезпечення інформаційної та кібербезпеки, інфраструктурної безпеки; зміцнення міжнародного співробітництва та державно-приватного партнерства у сфері безпеки.

4. *Завдання системи забезпечення державної безпеки полягають в:* ефективному реагуванні на загрози; підвищенні обороноздатності країни; контролі за політичною та економічною стабільністю; боротьбі з корупцією та деструктивними внутрішніми та зовнішніми чинниками.

5. *До основних напрямів удосконалення системи забезпечення державної безпеки ми включасмо:*

- 1) *розвиток інтегрованої системи безпеки:* посилення координації між силовими структурами, розвідувальними та контррозвідувальними, правоохоронними органами, відповідними міжнародними партнерами; створення єдиної аналітичної платформи для моніторингу загроз та прогнозування кризових ситуацій;

- 2) *зміцнення інформаційної та кібербезпеки:* впровадження сучасних технологій захисту державних інформаційних систем; розвиток програм інформаційного спротиву, спрямованих на боротьбу з пропагандою та дезінформацією; формування національного стратегічного нарративу; збільшення фінансування кіберпідрозділів у структурі суб'єктів забезпечення державної безпеки;

- 3) *оновлення законодавчої бази:* прийняття нових законодавчих актів, які чітко регламентують діяльність державних органів у сфері безпеки; посилення відповідальності за державну зраду, шпигунство, інформаційний саботаж та колабораційну діяльність; законодавче закріплення механізмів взаємодії між правоохоронними органами, розвідкою та військовими структурами, в тому числі залучення приватних військових корпорацій іноземних держав для реалізації державної безпекової політики;

- 4) *посилення військової складової безпеки:* розширення програм військової підготовки для цивільного населення; розвиток територіальної оборони та створення ефективної партизанської мережі на випадок окупації та унеможливлення проявів колабораціоністської діяльності; покращення матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України та розвідувальних служб;

- 5) *боротьба з внутрішніми загрозами та подолання системної корупції:* запровадження дієвих антикорупційних механізмів у сфері державного управління; посилення відповідальності чиновників за підрив довіри до державних інституцій, їх дискредитацію; впровадження автоматизованих систем контролю витрат та фінансування стратегічних секторів економіки;

- 6) *посилення міжнародного співробітництва:* збільшення інтенсивності реальних заходів щодо інтеграції з НАТО та ЄС у сфері безпеки та оборони; набуття повноправного членства в ЄС та НАТО, розширення стратегічного партнерства у сфері кібербезпеки, військової допомоги та обміну розвідувальними даними; поглиблення санкційної політики щодо ворога та його прихильників.

З огляду на сучасний зміст російсько-української війни а також трансформативні зміни в бюджетуванні оборонної сфери країн ЄС, система забезпечення державної безпеки України має пройти низку реформ та змін, серед яких:

- *цифрова трансформація безпекових процесів:* використання штучного інтелекту, автоматизованих систем моніторингу та аналізу загроз;

- *глибока інтеграція з міжнародними партнерами:* впровадження нових форматів військово-технічного співробітництва;

- *створення багаторівневої стратегії безпеки:* від локального рівня (територіальні громади) до глобального (міжнародні альянси);

- *збільшення фінансування оборонного сектору:* спрямування коштів на новітні розробки у сфері військових технологій та забезпеченні безпеки об'єктів стратегічної інфраструктури.

Система забезпечення державної безпеки України в умовах російсько-української війни перебуває у стані динамічного розвитку. Реалізація запропонованих заходів на наше переконання сприятиме зміцненню рівня державної безпеки, підвищенню рівня обороноздатності та ефективному протистоянню сучасним небезпекам. Україні необхідно продовжувати адаптацію безпекової стратегії до умов ведення як реальної, так і гібридної війни одночасно, синхронно посилювати міжнародну співпрацю та впроваджувати новітні технологічні рішення для перемоги над ворогом а також в подальшому ефективній протидії загрозам ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
2. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. досвід ЄС і східного партнерства : аналіт. док. / за заг. ред. В. Мартинюка (кер. проєкту). Київ, 2018. 106 с.
3. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Київ : Vivat, 2015. 304 с.
4. Стратегія забезпечення державної безпеки : затв. Указом Президента України від 16 лют. 2022 р. № 56/2022. *Офіційний вісник Президента України*. 2022. № 4. Ст. 104.
5. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект : монографія. Київ : Академія, 2013. 560 с.
6. Федоренко В. Л. Державотворення та конституційні реформи у незалежній Україні: досвід, проблеми, перспективи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 2. С. 52–60.
7. Жарий О. К. Генезис законодавчого терміна «державна безпека». *Проблеми законності*. 2011. Вип. 116. С. 17–25.
8. Юрій І. А. Державна безпека України в контексті прийняття нової Воєнної Доктрини. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 16–21.
9. Козьяков І. Законодавче визначення державної безпеки: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 160–164. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.26>.
10. Янчук А. О. Особливості вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної безпеки України в сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2016. Вип. 1. С. 342–355.
11. Куц Г. Категорії «національна безпека» і «державна безпека» : сутнісні та змістовні особливості. Національна безпека : світоглядні та теоретико-методологічні засади : монографія / за заг.ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. С. 134–151.
12. Кумейко А. В. Система правоохоронних органів із запобігання вчинення правопорушень, що посягають на державну безпеку. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 22–26. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.4>.
13. Зінорук М. М. Чинники впливу на забезпечення державної безпеки України на сучасному етапі. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 7–16. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.01>.
14. Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С. 72–78.
15. Кремень В. Г., Бінько І. Ф., Головащенко С. І. Політична безпека України : концептуальні засади та система забезпечення : монографія. Київ : МАУП, 1998. 92 с.
16. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими у сфері національної безпеки та протидії тероризму: монографія / Академія правових наук; Інститут вивчення проблем злочинності; Служба безпеки України; Інститут оперативної діяльності та державної безпеки. Київ, 2008. 245 с.
17. Шклярчук М. Г. Стратегічні комунікації у системі державного управління України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2018. 230 с.
18. Ліпкан В. А., Попова Т. В. Стратегічні комунікації : словник / за заг. ред. д-ра юрид. наук В. А. Ліпкана. Київ : Ліпкан О. С., 2016. 416 с.
19. Про сили безпілотних систем. URL: <https://usforces.army/>
20. Довгань О. Д. Забезпечення інформаційної безпеки в контексті глобалізації: теоретико-правові та організаційні аспекти : монографія / НАПРН України; НДІП, НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 388 с.
21. Доронін І. М. Національна безпека України в інформаційну епоху: правові аспекти : монографія. Київ : АртЕк, 2019. 434 с.
22. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика. Київ : АртЕк, 2018. 445 с.
23. Діордіца І. В. Кібербезпекова політика України: стан та пріоритетні напрями забезпечення : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2017. 548 с.
24. Ліпкан В. А., Сопілко І. М., Кір'ян В. О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : О. С. Ліпкан, 2015. 664 с.
25. Мандзюк О. А. Засади розроблення стратегічного наративу. *Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 трав. 2017 р. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 91–93.
26. Мандзюк О. А. Підходи до побудови аналітичного наративу в рамках теорії стратегічних комунікацій. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. за міжнародною участю, м. Одеса, 2017 р. / Одеський регіональний інститут державного управління при Національній академії державного управління при Президентові України. Одеса, 2017. С. 273–274.
27. Дзьобань О. П. Безпека суспільства й держави. *Національна безпека : світоглядні та теоретико-методологічні засади* : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. С. 431–451.
28. Дорошко С. І. Геноцидні війни Леніна – Сталіна – Путіна в Україні. Київ : Ніка-Центр, 2023. 272 с.
29. Дорошко М. С. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст.: причини і наслідки. 2-ге вид., стер. Київ : Ніка-Центр, 2020. 192 с.
30. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (кер.), Я. Калакура (наук. ред.), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.
31. Сазонов В. В. Служба безпеки України – спеціально уповноважений орган державної влади з питань забезпечення державної безпеки. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 116. С. 87–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2011_116_14.
32. Ліпкан В. А. Безпека стратегічної інфраструктури та стратегічні комунікації в контексті реалізації геостратегії сучасної України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2021. № 38. С. 205–216. DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.38.27>.
33. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України: *монографія* ; за загальною редакцією В. А. Ліпкана. Київ: Ліпкан В. А., 2022. 1008 с. <https://doi.org/10.36059/978-966-97758-2-5>.
34. Ліпкан В. А. Стратегія державної інфраструктурної політики України : *словник*. Київ : В. А. Ліпкан, 2023. 252 с. <https://doi.org/10.36059/978-966-97758-3-2>.
35. Мех Ю. В. Адміністративно-правовий механізм державно-приватного партнерства в секторі безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2024. 404 с.
36. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави : монографія. Одеса : Гельветика, 2024. 830 с.